

ГУМОР В ІНТЕРНЕТІ: ДО ПИТАННЯ ВІДРОДЖЕННЯ ЧИ АБСОЛЮТНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЖАНРУ

***Анотація:** проаналізовано специфіку Інтернет-комунікації; показано основні закономірності поширення гумористичних текстів в світовій мережі та досліджено трансформацію гумористичних феноменів в XXI ст.*

***Ключові слова:** Інтернет-комунікація, карнавалізація, анекдот, сміхова традиція.*

***Аннотация:** проанализирована специфика Интернет-коммуникации; показаны основные закономерности распространения юмористических текстов в мировой сети и исследовано трансформацию юмористических феноменов в XXI в.*

***Ключевые слова:** Интернет-коммуникация, карнавализация, анекдот, смеховая традиция.*

***Annotation:** Analyzed the specificity of Internet communication; showed the basic regularities of humorous texts in the global network and investigated the transformation of humorous phenomena in the XXI century.*

***Basic concepts:** Internet communication, phenomenon of carnival, anecdote, tradition of laughter.*

Особливий інтерес для вивчення феномену гумору представляє сучасна глобальна мережна Інтернет. На сьогодні Інтернет стає невід'ємною частиною життя суспільства. Саме він об'єднує мільйони думок, знімає перешкоди для спілкування людей різного рівня. З точки зору культурології, Інтернет можна сприймати як специфічне маргінальне середовище, де поведінка і взаємодія людей підкоряються принципам вседозволеності, які не рідко вступають в протиріччя з усталеними у суспільстві морально-етичними нормами. У зв'язку з цим хотілося б відмітити особливу роль Інтернету в необмеженості людської думки, оскільки тексти, які публікуються в Інтернеті проходять мінімальний контроль, ніж тексти у періодичних виданнях, будь то чи газета, чи глянцеви́й

журнал. Завдяки цьому поширення саме гумористичних текстів в такому варіанті збільшилося в декілька разів.

Глобальна мережа Інтернет – це середовище, в якому руйнуються культурні межі і соціальні комунікативні бар'єри. Він надає простір для поширення будь-якої інформації. З точки зору лінгвістики, Інтернет - це особливе комунікативне середовище, особливе місце реалізації мови. Таким чином, Інтернет можна вважати тим специфічним ідеальним комунікативним простором для поширення і розвитку гумору. В даному аспекті гумор буде розглядатися як засіб комунікації з потенційними політичними наслідками на різних рівнях суспільства. Зокрема, американський вчений Даррен Перселл вважає гумор – «однією з важливих форм народної культури, яка є чи не найпершою засадою у створенні геополітичного світобачення» [6].

Але повернемося до обґрунтування причин поширення різних форм гумору (зокрема, акцент буде зроблений на анекдоті) у світовій мережі. Такий вчений як А. Сичов висловлює думку про порівняльний аспект Інтернет-комунікації і всенародного карнавального життя Середньовіччя, про яке зазначав ще М. Бахтін. А. Сичов підмічає, що між карнавалом і віртуальністю є ряд спільних ознак. "Віртуальність, як і карнавал, це саме життя, але життя, яке виходить за рамки повсякденності і офіційних регламентацій" [5]. Людина в мережі сприймається як набір масок. Люди грають свої ролі як на маскарадї. Таким чином карнавальних дух свободи характерний для світової мережі. Згадаймо слова Д. Лихачова про сміх: «...руйнуючи він створює і дещо своє: світ порушених відносин, світ свободи від умовностей" [4; С. 3]. Цей вислів влучно підходить для опису буття смішного у віртуальному світі. Інтернет перетворюється в найбільш демократичну і вільну від контролю форму комунікації. Важливим фактором у даній ситуації є анонімність користувачів, тобто, наприклад, простежити хто, звідки і навіщо починає розповсюджувати провокаційні анекдоти про ту чи іншу політичну силу неможливо (пригадаймо бум анекдотів в Інтернеті під час Помаранчевої революції). А про це, власне, і мріяв політичний анекдот у часи тоталітаризму. Дану ситуацію можна описати

ось таким анекдотом, над яким би можна було посміятися, якби він не був правдою: "Сталін був великим колекціонером антирадянських анекдотів. Однак колекціонував він їх разом із людьми, які їх розповідали. Він же організував «змагання» в розповіданні антирадянських анекдотів з престижними преміями: за анекдот про місцеве начальство – п'ять, загальносоюзне – п'ятнадцять, а про самого Сталіна – двадцять п'ять років Сибіру» [2; С. 6]. Саме за політичні анекдоти (які в ті часи розцінювалися як «антирадянська агітація і пропаганда», що підпадала від статті кримінального кодексу) тисячі людей були позбавлені волі і засуджені на довгі роки таборів суворого режиму. Після проголошення незалежності України дана ситуація змінюється. З'являються анекдоти про главу держави та про інших політичних лідерів і не тільки. Тобто, як бачимо, після розпаду СРСР знімаються всі соціокультурні бар'єри і анекдот починає втрачати свою актуальність. На думку А. Сичова, така очевидна деградація анекдотів вказувала на вичерпність сатиричних і гумористичних смислів [5]. Але, власне, на мою думку, чи не найголовнішою причиною цього є психологічна настанова: при вседозволеності зникає потреба. Так звісно, безсумнівно можна стверджувати, що саме жарти найбільш адекватно відображають настрій людини. Саме тому, мабуть, чи не на кожному сайті є графа, присвячена сміховій стихії. Сайти буквально переповнені жартами, пародіями, карикатурами, анекдотами, починаючи від специфічних комп'ютерних, закінчуючи опозиційними політичними, і за статистикою відвідання таких сайтів величезне. Всі форми гумору у XXI столітті стають доступними усім, хто має можливість підключитися до світової мережі. Можливо саме це дозволяє жартам не втрачати свою актуальність. Але це вже не та актуальність, яка була в часи Радянського Союзу. С. Аверінцев в одній із своїх промов щодо даної ситуації з анекдотом після відміни ідеологічних табу, пояснює це таким чином: "Якщо діалектичною передумовою існування гумору є непідвладна серйозність, то, навпаки, типове для нашого часу монотонне, нікого не шокує життя, в якому вже немає ні чорного, ні білого, а все сіре - це означає кінець гумору" [1; С. 140]. І справді, вже немає тієї гостроти, того

відчуття при читанні чи розповіданні анекдотів. Міський фольклор, особливо у формі політичного гумору (анекдот за своєю природою є явищем саме міського фольклору, але не про це зараз йде мова), стає все менш популярним. Але на думку багатьох дослідників (А. Сичов, Є. Курганов), Інтернет кардинально змінює цю ситуацію. Є. Курганов пише: «Кожного дня на соціальних сайтах Інтернету з'являються анекдоти, і це особливо нове явище в житті анекдоту. Раніше анекдоти передавалися із вуст в уста, записувалися, фіксувалися в записниках, листах і т.п. Інакше кажучи, циркулював анекдот досить активно, але спеціально створювані перешкоди стримували мобільність цього жанру. І лише зараз, завдяки Інтернету доступ до анекдотів спростився. Характер поширення політичних анекдотів почав відповідати природі цього жанру гумору. Похорони анекдоту не відбулися, оскільки покійник виявився живим" [3; С. 9]. З даним твердженням дослідника можна погодитися лише частково. Зокрема, із твердженням про те, що «характер поширення анекдотів почав відповідати природі цього жанру», важко погодитися. Природа анекдоту передбачає, перш за все, діалогічний характер. Тобто важливу роль тут відіграє театральність оповідача. Між оповідачем і слухачем повинен йти діалог – діалог гумору. На газетній або журнальній полосі, в телеефірі оперативний зворотній зв'язок між оповідачем і слухачем (в даному випадку вже читачем) неможливий. Звісно в даній ситуації винятком може бути лише той чи інший вебсайт, де користувачі можуть залишати свої коментарії, і на той чи інший жарт відповідати жартом. Хоча на разі часто можна почути думку, що в чатах, на форумах і в ICQ комунікація практично аналогічна усній: вона здійснюється в реальному часі і очікує відповідної реакції. Анекдот або жарт коментується, пропонуються нові, більш точні його варіанти. Текст анекдоту як такий починає "шліфуватися" (саме так і народжуються народні зразки цього жанру). Прагматично Інтернет-комунікація представляє, перш за все, усну комунікацію, яка фактично реалізується в формі письмової мови. Таким чином, ця комунікація не може передбачити спілкування "очі в очі", як цього вимагає анекдот. Ця крайність, звісно, частково долається системою своєрідних

графічних знаків - "смайликів", вперше введених на початку 80-х років минулого століття програмістом С. Фалманом. Природньо, що ці знаки не можуть подолати всі нюанси і відтінки людських емоцій. Анекдот на папері, анекдот на моніторі комп'ютера - це не анекдот, а лише його прототип. Як бачимо, гумор тут значно спрощується. Виникнувши ще в часи Візантійської імперії, під анекдотом розумілася – коротка таємна історія, саме таємна. Із зміною соціокультурних обставин таємничість анекдоту зникає. Сама така таємничість була характерною ознакою радянського анекдоту. До то ж найпопулярнішою формою передачі анекдотів - це була усна форма. А сьогодні ми маємо кардинально іншу ситуацію. То чи має ми право називати ті жарти, які ходять по світовій мережі справді називати анекдотами. Ні, це не анекдоти, це просто жарти.

Література:

1. Аверинцев С. О духе времени и чувстве мора // Новый мир. – 2000. - № 1. – С. 140
2. Каган М. Анекдот как феномен культуры // Анекдот как феномен культуры. Материалы круглого стола 16 ноября 2002 г. - СПб., 2002. - С. 6
3. Курганов Е. Похвальное слово анекдоту. – СПб., 2001. – С. 9
4. Лихачев Д., Панченко А, Поньрко Н. Смех в Древней Руси. – Л.: Наука, 1984. – С. 3
5. Сычев А. Юмор в Интернет-коммуникации: социокультурный аспект - <http://www.ict.edu.ru/ft/004098/sychev.pdf>
6. Does Humor On The Internet Mold Political Thinking. <http://www.sciencedaily.com/releases/2009/03/090311085317.htm> (січень 2010 р.)